

**พฤติกรรมและปัจจัยต่อการบริโภคสินค้าและบริการสำหรับผู้สูงอายุ
ในพื้นที่ชายแดนจังหวัดเชียงราย**

**(Behavior and Factors towards the Consumption of Goods and Services
for the Elderly in Border Areas of Chiang Rai)**

วาราวุฒิ เรือนคำ¹ และ สุพรรณิการ์ ขวัญเมือง²

Warawut Ruankham¹ and Supannika Khuanmuang²

Received: June 5, 2019

Revised: November 27, 2019

Accepted: December 2, 2019

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะทั่วไปของผู้สูงอายุในพื้นที่ชายแดนจังหวัดเชียงราย พฤติกรรมการใช้บริการธุรกิจเพื่อผู้สูงอายุ และวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อความต้องการบริโภคธุรกิจเพื่อผู้สูงอายุด้วยวิธีการวิเคราะห์กลุ่มปัจจัยร่วม (Principle Component Analysis: PCA) จากการสำรวจกลุ่มผู้บริโภคผู้สูงอายุ 400 คน ที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป พบว่าส่วนใหญ่อาศัยอยู่กับครอบครัว มีรายได้เฉลี่ยต่ำกว่า 5,000 บาทต่อเดือน รายจ่ายค่อนข้างไม่สูง พึ่งพาค่าใช้จ่ายด้วยตนเองและจากบุตรหลาน อาศัยในครอบครัวเดี่ยวและอยู่กับคู่สมรส มีภาวะสุขภาพดี ไม่มีโรคประจำตัว มีสิทธิในการรักษาพยาบาลขั้นพื้นฐานตามสิทธิประกันสุขภาพถ้วนหน้า งานอดิเรกมักอยู่กับบ้าน เลี้ยงลูกหลานและชอบพูดคุย อายุขัยเฉลี่ยประมาณ 74 ปี ผลการศึกษาปัจจัยต่อความต้องการพบว่ามีกลุ่มปัจจัย 5 กลุ่มที่ส่งผลกระทบต่อความต้องการสินค้าและบริการสำหรับผู้สูงอายุ ได้แก่ 1) ปัจจัยทางด้านแรงจูงใจ ความเชื่อและทัศนคติ 2) ปัจจัยสิ่งกระตุ้นทางการตลาดด้านผลิตภัณฑ์ 3) ปัจจัยทางด้านจิตวิทยา 4) ปัจจัยสิ่งกระตุ้นทางการตลาดด้านช่องทางการให้บริการและการส่งเสริมทางการตลาด และ 5) ปัจจัยสิ่งกระตุ้นทางการสิ่งแวดล้อม

คำสำคัญ: ธุรกิจเพื่อผู้สูงอายุ ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความต้องการบริโภค

¹ อาจารย์ประจำสำนักวิชาการจัดการ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

Lecturer, School of Management, Mae Fah Luang University E-mail: warawut.rua@mfu.ac.th

² อาจารย์ประจำสำนักวิชาการจัดการ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

Lecturer, School of Management, Mae Fah Luang University E-mail: supannika.khu@mfu.ac.th

ABSTRACT

The main purpose of this study is to analyze the consumer's profile and behavior for elderly business in border areas of Chiang Rai, as well as to study the factors affecting demand using market survey and principle component analysis (PCA). The empirical results from 400 observations, which are elderly aged above 60 years, found that the average age was approximately 74 years, and most of elderly lived with their family and relied on income from relatives. The average income was less than 5,000 baht per month, while the average monthly expenditure was not high. They were in good health with no congenital disease, and they received universal health care from the government. Regarding the factors influencing demand for elderly goods and services, it consisted of five components: 1) motivation factors, beliefs and attitudes; 2) marketing stimuli factors for product; 3) psychological factors 4) marketing stimuli factors for channel and promotion; and 5) environmental stimuli factors.

Keywords: Elderly Goods and Services Business, Factors Affecting Demand

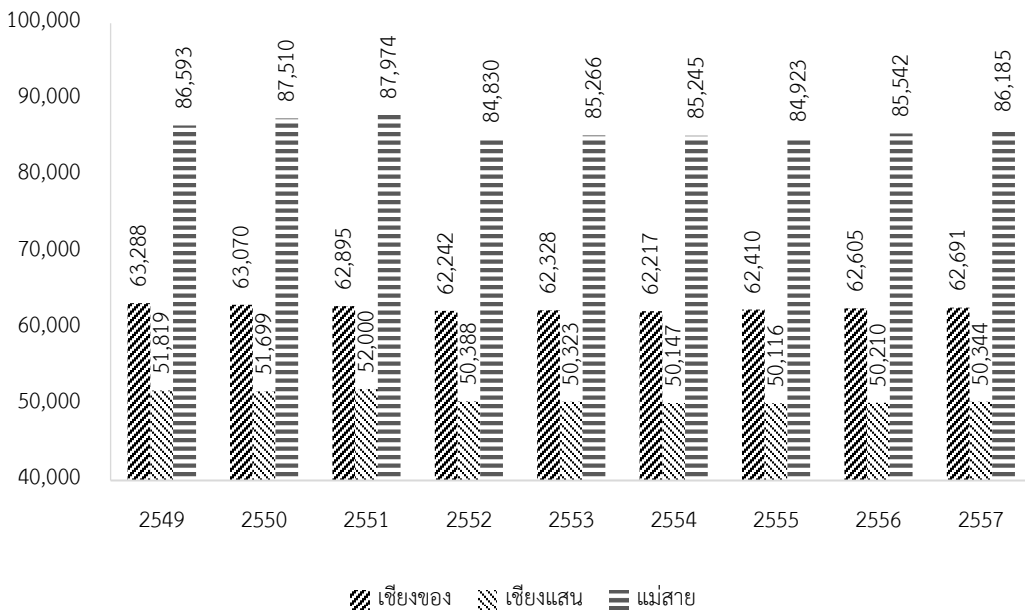
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การเข้าสู่โลกแห่งสังคมและเศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนนวัตกรรม ความคิดสร้างสรรค์ และเทคโนโลยี เป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นว่าโลกกำลังเผชิญกับอนาคต ทั้งรูปแบบการดำเนินชีวิต เทคโนโลยี และรูปแบบการดำเนินธุรกิจ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อคนทุกกลุ่มในสังคมเรียกว่า “แนวโน้มอันมหึมา (Megatrend)” คือ แรงผลักดันทางเศรษฐกิจมหภาค (Macroeconomic) และภูมิยุทธศาสตร์ (Geostrategic) ที่กำลังเข้ามาเปลี่ยนแปลงโลก ซึ่งนอกจากการผงาดของเทคโนโลยีแล้วยังมีสิ่งที่กำลังจะเกิดขึ้นไปพร้อมกัน ได้แก่ การก้าวสู่ความเป็นสังคมเมือง (Urbanization) สังคมผู้สูงอายุ (Aging Society) กระแสการดูแลสุขภาพ (Healthy Trend) เป็นต้น ซึ่งแนวโน้มต่าง ๆ มาจากกระแสโลกาภิวัตน์ กระแสข้อมูลข่าวสารไร้พรมแดน (Information Age) การเติบโตทางเศรษฐกิจแบบก้าวกระโดด และการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างประชากรเป็นสำคัญ (Zeev Efrat, 2017)

รายงานขององค์การสหประชาชาติ (2014) ระบุว่า โครงสร้างของประชากรโลกและประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก โดยประชากรในวัยเด็กและวัยแรงงานมีการหดตัวลดลง ขณะที่ประชากรวัยสูงอายุมีการขยายตัวสูงขึ้น ซึ่งประชากรกว่า 51 ประเทศทั่วโลกได้ถูกคาดการณ์ว่าจะลดลงร้อยละ 15 จากปีค.ศ. 2017-2050 สาเหตุมาจากการลดลงของอัตราการเกิด ซึ่งร้อยละ 86 ของประชากรทั้งหมดของโลกอยู่ในสถานการณ์ที่อัตราการเจริญพันธุ์หรือจำนวนการเกิดมีชีพต่อประชากรหญิงวัยเจริญพันธุ์ 1 คนมีไม่ถึง 5 คน ซึ่งมีแนวโน้มลดลงอย่างมาก และอายุขัยของประชากรมีการเพิ่มสูงขึ้นจากเฉลี่ยอยู่ที่ 67.2 ปี ในช่วงปี พ.ศ. 2543 - 2548 เป็น 70.8 ปี ในช่วงปี พ.ศ. 2553 - 2558 จึงเป็นผลให้ประชากรที่มีอายุสูงกว่า 60 ปี มีการขยายตัวที่เร็วกว่าประชากรที่เด็กกว่าในทุกช่วงอายุ ซึ่งแตกต่างจากประเทศไทยเมื่อ 30 ปีก่อนที่อายุเฉลี่ยของคนไทยเมื่อแรกเกิดเฉลี่ยอยู่ที่ 65 ปี แต่ ณ ปัจจุบันเฉลี่ยอยู่ที่ 74 ปี เห็นได้ว่าประเทศไทยกำลังเข้าสู่ความเป็นสังคมสูงวัยอย่างเต็ม

ตัวจากการเปลี่ยนแปลงที่กล่าวมา อย่างไรก็ตามการที่มนุษย์จะมีชีวิตในระยะเวลาที่ยาวนานขึ้น การดูแลสุขภาพเป็นเรื่องสำคัญ จึงทำให้กระแสนิยมของการออกกำลังกาย และการรับประทานอาหารที่ดีต่อสุขภาพ เข้ามามีอิทธิพลต่อพฤติกรรมและการเปลี่ยนแปลงของผู้บริโภคอย่างมากในปัจจุบัน พบว่าอุตสาหกรรมสุขภาพของโลกมีการเติบโตร้อยละ 10.6 หรือเพิ่มขึ้น 3.72 ล้านล้านบาท ในปีค.ศ. 2017 แนวโน้มของเศรษฐกิจสุขภาพไม่ลดความนิยมลงไปตามสภาพเศรษฐกิจของโลกที่กำลังจะอยู่ในภาวะชะลอตัว

พื้นที่ชายแดนได้ถูกผลักดันให้เป็นพื้นที่ที่ใช้ในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศไทยในภาวะเศรษฐกิจโลกที่กำลังซบเซาและอยู่ในช่วงของการฟื้นตัว โดยถูกสะท้อนผ่านนโยบายการจัดตั้งเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษใน 10 พื้นที่ (ซึ่ง 1 ในนั้นมีพื้นที่ชายแดนจังหวัดเชียงรายรวมอยู่ด้วย) ซึ่งพื้นที่ชายแดนจังหวัดเชียงรายถือว่าเป็นจุดหมายการเข้ามาท่องเที่ยว การค้าชายแดนและข้ามแดน และการลงทุนของคนนอกพื้นที่ จากการเข้ามาทำการค้าการลงทุนจึงทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายของคน (ทั้งจากนอกพื้นที่และจากประเทศเพื่อนบ้าน) ที่เข้ามาอยู่อาศัย รวมทั้งการเข้า-ออกของนักท่องเที่ยวในพื้นที่ชายแดน ก่อให้เกิดความหลากหลายของผู้คนและมีการเติบโตทางเศรษฐกิจสูงกว่าอำเภอใกล้เคียง ท่ามกลางจุดประสงค์การเข้ามาในพื้นที่ชายแดนด้วยการท่องเที่ยวและการค้าการลงทุน เมื่อเศรษฐกิจโลกซบเซาจากผลกระทบของการเกิดวิกฤตสินเชื่อบีบไซม์ (วิกฤติแฮมเบอร์เกอร์) ในปี พ.ศ. 2551 ส่งผลให้การเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศไทยและจังหวัดเชียงรายได้รับผลกระทบด้วยเช่นกัน ทำให้ในปี พ.ศ. 2552 การเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศหดตัวอย่างรุนแรงและส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจในทุกจังหวัดของประเทศ รวมทั้งส่งผลให้ผลิตภัณฑ์มวลรวมรายจังหวัด (Gross Provincial Product: GPP) ของจังหวัดเชียงรายลดลงด้วย แต่หากพิจารณาเศรษฐกิจการค้าชายแดน กลับพบว่ามียอดการค้าเติบโตเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง เพราะประเทศไทยได้ให้ความสำคัญกับการค้าชายแดนกับประเทศเพื่อนบ้านและจีนมากขึ้น เพื่อทดแทนตลาดการส่งออกที่พึ่งพาสหรัฐอเมริกาและยุโรปมากเกินไป แม้ว่าการค้าชายแดนจะขยายตัวสูงขึ้น แต่จำนวนประชากรในพื้นที่ชายแดนนั้นกลับลดลง ในอัตราร้อยละ 3 จากประชากรทั้งหมด (ภาพที่ 1) สาเหตุสำคัญของการเคลื่อนย้ายประชากรออกจากพื้นที่ชายแดนในปี พ.ศ. 2552 อาจเป็นผลมาจากราคามลพิษทางอากาศทรุดลงตามภาวะวิกฤตเศรษฐกิจโลก นอกจากนี้การเคลื่อนย้ายออกนอกพื้นที่ของกลุ่มประชากรในช่วงอายุ 5-14 ปี เป็นการย้ายตามผู้ปกครองที่ย้ายสถานที่ทำงานหรือเปลี่ยนที่อยู่อาศัย ซึ่งเป็นกลุ่มประชากรในช่วงอายุ 40-44 ปี กลุ่มดังกล่าวเป็นกลุ่มที่มีรายได้ประจำและมีผลต่อการใช้จ่ายใช้สอยในพื้นที่ ขณะที่กลุ่มประชากรในช่วงอายุ 20-29 ปี เป็นการเคลื่อนย้ายออกไปศึกษาต่อและทำงานตามหัวเมืองเศรษฐกิจต่างๆ อย่างไรก็ตามเมื่อเวลาผ่านไป เศรษฐกิจในพื้นที่เริ่มดีขึ้นส่งผลให้ประชากรเคลื่อนย้ายเข้ามาในพื้นที่ชายแดนอีกครั้ง อาจเพราะการเกิดขึ้นของสะพานมิตรภาพไทย-ลาว แห่งที่ 4 บริเวณอำเภอเชียงของเมืองห้วยทรายสปป.ลาว ในปีพ.ศ.2556 ทำให้ประชากรมองเห็นโอกาสในอาชีพและการงานที่เพิ่มขึ้นในพื้นที่

ภาพที่ 1 จำนวนประชากรอำเภอชายแดน จังหวัดเชียงราย ระหว่างปีพ.ศ. 2549 – 2557
ที่มา: สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2560)

นอกจากนี้ ภาพที่ 2 แสดงโครงสร้างประชากรของอำเภอเชียงของ อำเภอเชียงแสน และอำเภอแม่สาย โดยในปีพ.ศ.2557 โครงสร้างประชากรมีลักษณะเป็นปิระมิดแบบหดตัว (Constrictive Pyramid) หรือ จำนวนคนเกิดและจำนวนคนตายลดลง ซึ่งรูปแบบโครงสร้างประชากรของประเทศลักษณะนี้ สามารถพบได้ในประเทศ ญี่ปุ่น เบลเยียม และแคนาดา เป็นต้น โดยความหนาแน่นของประชากรพื้นที่ชายแดนในปี พ.ศ. 2557 ณ อำเภอแม่สายมีความหนาแน่นของประชากรมากที่สุดอยู่ที่ 302.40 คนต่อตารางกิโลเมตร รองลงมาคืออำเภอเชียงแสน และอำเภอเชียงของอยู่ที่ 90.87 คนต่อตารางกิโลเมตร และ 74.91 คนต่อตารางกิโลเมตรตามลำดับ ซึ่งแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของช่วงอายุอย่างต่อเนื่องในระยะเวลา 8 ปีที่ผ่านมา พบว่า อัตราการเติบโตเฉลี่ยสะสม (Compound Annual Growth Rate: CAGR) ของประชากรช่วงอายุ 0-44 ปีในพื้นที่อำเภอเชียงของและอำเภอเชียงแสนมีแนวโน้มประชากรไปในทิศทางเดียว โดยมีอัตราการเติบโตเฉลี่ยสะสมช่วงอายุ 0-4 ปีลดลงร้อยละ 0.25 และร้อยละ 0.13 ตามลำดับ และอัตราการเติบโตเฉลี่ยสะสมของประชากรช่วงอายุ 5-44 ปีกลับมีการเติบโตลดลง ขณะที่อำเภอแม่สายมีอัตราการเติบโตเฉลี่ยสะสมช่วงอายุ 0-4 ปีเพิ่มขึ้นร้อยละ 2.33 และมีเพียงอำเภอแม่สายอำเภอเดียวเท่านั้นที่มีอัตราการเติบโตเฉลี่ยสะสมของประชากรในช่วงอายุ 15-34 ปีเพิ่มขึ้น โดยอัตราการเติบโตเฉลี่ยสะสมของประชากรช่วงอายุ 30-34 ปีเพิ่มขึ้นมากที่สุดร้อยละ 2.89 ก่อนที่อัตราการเติบโตเฉลี่ยสะสมของประชากรในช่วงอายุ 40-44 ปีจะลดลงตามอำเภอเชียงของและอำเภอเชียงแสน อย่างไรก็ตาม อัตราการเติบโตเฉลี่ยสะสมของประชากรช่วงอายุ 45-49 ปีของอำเภอเชียงแสนและอำเภอแม่สายลดลงร้อยละ 1.33 และร้อยละ 0.98 ตามลำดับ ขณะที่อำเภอเชียงของมีอัตราการเติบโตเฉลี่ยสะสมของประชากรช่วงอายุ 45-49 ปีขยายตัวเพิ่มขึ้นร้อยละ 1.03 หลังจากนั้นอัตราการเติบโตเฉลี่ยสะสมของประชากรช่วงอายุ 50-80 ปีขึ้น

ไปของทั้งอำเภอเชียงของ อำเภอเชียงแสน และอำเภอแม่สายมีอัตราการเติบโตเฉลี่ยสะสมของประชากรช่วงอายุ 60-64 ปีเพิ่มขึ้นร้อยละ 7.65, 7.29 และ 8.41 ตามลำดับ เช่นเดียวกับอัตราการเติบโตเฉลี่ยสะสมของประชากรช่วงอายุ 80 ปีขึ้นไปของอำเภอเชียงของเพิ่มขึ้นร้อยละ 7.22 อำเภอเชียงแสนเพิ่มขึ้นร้อยละ 5.01 และอำเภอแม่สายเพิ่มขึ้นร้อยละ 4.26

ภาพที่ 2 โครงสร้างประชากรอำเภอชายแดน จังหวัดเชียงราย ปี พ.ศ. 2549, 2552 และ 2557

หมายเหตุ: ข้อมูลจำนวนประชากรดังกล่าวไม่รวมจำนวนประชากรที่ไม่ทราบและผู้ไม่ใช่สัญชาติไทย
ที่มา: สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2560), จัดทำโดยผู้วิจัย

จากข้อมูลข้างต้น เป็นไปได้ว่าในอนาคตพื้นที่ชายแดนเชียงรายกำลังเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุเช่นเดียวกับโครงสร้างประชากรภาพรวมของประเทศ และท่ามกลางการเติบโตของช่วงประชากรที่มีงานทำและมีรายได้เพิ่มมากขึ้นนั้น ส่งให้เกิดการเติบโตของธุรกิจใหม่หรือการปรับปรุงธุรกิจให้ทันสมัยเพื่อตอบสนองความต้องการและพฤติกรรมของผู้บริโภคด้วยเช่นเดียวกัน แนวโน้มของกระแสโลกจะส่งผลให้เกิดโอกาสทางธุรกิจขึ้นมหาศาลที่เกี่ยวข้องกับการก้าวสู่ความเป็นสังคมผู้สูงอายุและกระแสการดูแลสุขภาพ แต่การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้ส่งผลโดยตรงต่อกิจการการค้าและการบริการที่ไม่สามารถก้าวทันกระแสของเศรษฐกิจดิจิทัล เช่น ผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) วิสาหกิจรายย่อย (Micro Enterprises) วิสาหกิจชุมชน (Local Enterprises) และวิสาหกิจขนาดจิ๋ว (Nano Enterprises) ของประเทศไทยและพื้นที่ชายแดน เนื่องจากเป็นกลุ่ม

ธุรกิจขนาดเล็กและอยู่ห่างไกลศูนย์กลางความเจริญ จึงทำให้เกิดช่องว่างในการเข้าถึงเทคโนโลยีและการสนับสนุนจากภาครัฐ ดังนั้นธุรกิจดังกล่าวต้องได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐและการปรับตัว (Digital Transformation) เพื่อรองรับการนำ Digital Economy มาปรับใช้ในการดำเนินธุรกิจ มิฉะนั้น ธุรกิจที่มีเงินทุนไม่มาก อาจถูกกลืนกินและหายไปจากระบบนิเวศธุรกิจ และทำให้เศรษฐกิจของประเทศไทยเกิดการกระจุกตัวของการเติบโตอยู่ที่กิจการขนาดใหญ่

จุดมุ่งหมายของการวิจัย

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อศึกษาพฤติกรรมผู้บริโภคและปัจจัยต่อการบริโภคธุรกิจบริการเพื่อผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นธุรกิจบริการดูแลผู้สูงอายุที่เน้นให้การดูแลช่วยเหลือผู้สูงอายุระยะสั้น เช่น การดูแลระหว่างวัน และการพักฟื้น และธุรกิจบริการบ้านพักสำหรับผู้สูงอายุ ในพื้นที่ชายแดนจังหวัดเชียงราย โดยแบ่งเป็นวัตถุประสงค์ย่อย 3 ประการ ได้แก่ 1) ศึกษาลักษณะทั่วไปของผู้สูงอายุในพื้นที่ชายแดนจังหวัดเชียงราย (แม่สาย เชียงแสน เชียงของ) 2) ศึกษาพฤติกรรมการใช้บริการธุรกิจเพื่อผู้สูงอายุ และ 3) วิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อความต้องการบริโภคธุรกิจเพื่อผู้สูงอายุ

ขอบเขตของการวิจัย

ด้านเนื้อหา การศึกษานี้เน้นการวิเคราะห์ทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ ด้านผู้บริโภค (Demand Side) ธุรกิจเพื่อผู้สูงอายุ (Aging Business) ซึ่งเป็นธุรกิจบริการดูแลผู้สูงอายุที่เน้นให้การดูแลช่วยเหลือผู้สูงอายุ 11 ประเภท ได้แก่ ธุรกิจระบบติดตามและแจ้งเหตุอัตโนมัติ ธุรกิจสอนวิชาชีพแก่ผู้สูงอายุ (มหาวิทยาลัยผู้สูงอายุ) ธุรกิจสิ่งทอและเครื่องนุ่งห่มสำหรับผู้สูงอายุ ธุรกิจบ้านพักสำหรับผู้สูงอายุ ธุรกิจผลิตภัณฑ์เครื่องสำอางสำหรับผู้สูงอายุ ธุรกิจระบบการเงินสำหรับผู้สูงอายุ ธุรกิจเฟอร์นิเจอร์สำหรับผู้สูงอายุ ธุรกิจฟิตเนสสำหรับผู้สูงอายุ ธุรกิจนาฬิกาสำหรับผู้สูงอายุ ธุรกิจเครื่องตีหมอนสำหรับผู้สูงอายุ และธุรกิจอาหารสำหรับผู้สูงอายุ โดย กลุ่มผู้บริโภค ได้แก่ ผู้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชายแดน อำเภอแม่สาย เชียงแสน และเชียงของ จังหวัดเชียงราย โดยการสอบถามผู้บริโภคในด้านบริการเพื่อผู้สูงอายุจะเป็นประชากรที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไปขณะที่ขนาดของตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษานี้ คำนวณจากสูตรการไม่ทราบจำนวนประชากร $n = \frac{P(1-P)Z^2}{e^2}$; n = ขนาดตัวอย่าง, P = สัดส่วนของประชากรที่ทำการสุ่มตัวอย่าง โดยทั่วไปมักใช้ 0.5, Z = ระดับความเชื่อมั่นที่ร้อยละ 95 (มีค่าเท่ากับ 1.96), e = ค่าความผิดพลาดสูงสุดที่เกิดขึ้น มีค่าเท่ากับ 0.05 ที่จำนวนประชากรมีขนาดใหญ่ และไม่ทราบจำนวนประชากรที่แท้จริง ณ ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 เมื่อนำมาแทนค่าในสูตร ทำให้ได้ขนาดตัวอย่างเท่ากับหรือไม่น้อยกว่า 400 ตัวอย่าง

วิธีการดำเนินการวิจัย

ในส่วนแรกจะเป็นการรวบรวมข้อมูลพฤติกรรมและการลงพื้นที่สำรวจตลาด (Survey) ในการเลือกกลุ่มประชากรตัวอย่างผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มตัวอย่างขั้นต้นในแต่ละธุรกิจไว้เป็นจำนวน 400 คน และใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (Multi-Stage Sampling) ด้วยการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) โดยกำหนดให้เลือกเก็บตัวอย่างจาก 3 อำเภอชายแดน และใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างโดยอาศัยความสะดวก (Convenience Sampling) เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล ณ หมู่บ้าน หน่วยงานราชการ ตลาด ร้านค้า และคาเฟ่ เป็นต้น นอกจากนี้ผู้วิจัยได้กำหนดช่วงอายุของผู้ตอบแบบสอบถามต้องมีอายุ 60 ขึ้นไป จากนั้นทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนาเพื่อลักษณะทั่วไปผู้สูงอายุ ส่วนที่สองทำการรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิโดยการออกแบบสอบถามเพื่อศึกษาพฤติกรรมการใช้บริการธุรกิจบริการเพื่อผู้สูงอายุ และวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อความต้องการ ด้วยการวิเคราะห์ด้วยมาตราวัดประมาณค่า (Rating Scale) โดยใช้หลักเกณฑ์ในการประเมินค่าความเห็น 6 ระดับ โดยระดับความคิดเห็นค่าน้ำหนักของคะแนนมากที่สุดระดับคะแนน 6 และน้อยที่สุด ระดับคะแนน 1 ในส่วนเกณฑ์การตีความประเมินความคิดเห็นผู้วิจัยใช้เกณฑ์หาค่าเฉลี่ย (Mean) ซึ่งคำนวณจากสูตรหาความกว้างอันตรภาคชั้น โดยคำนวณได้เท่ากับ 0.83 โดยมากที่สุดอยู่ในช่วง 5.16 – 6.00 น้อยที่สุดเท่ากับ 1.00 – 1.83 และวิเคราะห์องค์ประกอบร่วมด้วยวิธี Principal Component Analysis (PCA) เนื่องจากสามารถรวมรวบกลุ่มปัจจัยที่มีจำนวนมากให้เหลือกลุ่มที่มีความสำคัญและสามารถช่วยให้วิเคราะห์หาความสัมพันธ์ได้อย่างแม่นยำมากยิ่งขึ้น

ผลการวิจัยเชิงประจักษ์ (Empirical Results)

1. ลักษณะทั่วไปของผู้สูงอายุ หรือ โปรไฟล์ผู้สูงอายุ Elder Profile

จากการสำรวจพบว่าลักษณะทั่วไปของผู้สูงอายุส่วนใหญ่อาศัยอยู่กับครอบครัว โดยส่วนใหญ่ร้อยละ 36 มีรายได้เฉลี่ยต่ำกว่า 5,000 บาทต่อเดือน รองลงมาร้อยละ 28 มีรายได้เฉลี่ย 5,000-10,000 บาทต่อเดือน รายจ่ายเฉลี่ยต่อเดือนค่อนข้างไม่สูง โดยพึ่งพาค่าใช้จ่ายด้วยตนเองและจากบุตรหลาน ส่วนใหญ่อาศัยในครอบครัวเดี่ยวและอยู่กับคู่สมรส บุคคลที่สามารถพึ่งพาได้ในยามฉุกเฉินคือคนในครอบครัว สถานการณ์ด้านสุขภาพดี ส่วนใหญ่ร้อยละ 63 ไม่มีโรคประจำตัว มีเพียงร้อยละ 34 ที่มีโรคประจำตัว ซึ่งประกอบด้วย ความดันโลหิต เบาหวาน ความดัน และภูมิแพ้ ตามลำดับ มีสิทธิในการรักษาพยาบาลขั้นพื้นฐานตามสิทธิประกันสุขภาพถ้วนหน้าและส่วนหนึ่งสิทธิประกันสุขภาพต่างๆ แต่ยังไม่มากนัก ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อหัวไม่สูง งานอดิเรกมักอยู่กับบ้าน เลี้ยงลูกหลานและชอบพูดคุย อายุไขเฉลี่ยประมาณ 74 ปี

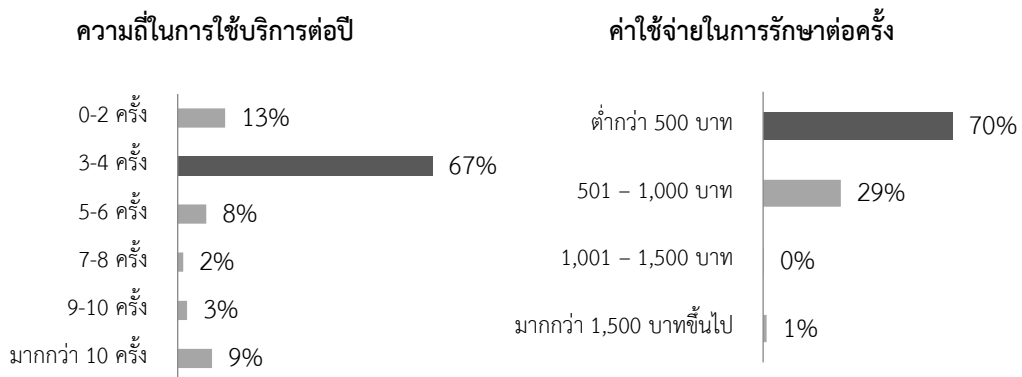

ภาพที่ 3 ลักษณะทั่วไปของผู้สูงอายุ ในพื้นที่ชายแดนจังหวัดเชียงราย

ที่มา: จากการสำรวจ

2. พฤติกรรมการบริโภคสินค้าและบริการผู้สูงอายุ

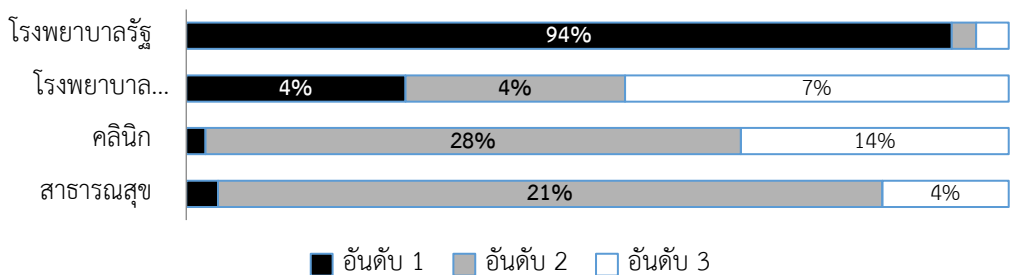
รูปแบบการบริโภคธุรกิจสินค้าและบริการผู้สูงอายุของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ผู้บริโภคในพื้นที่อำเภอชายแดน จังหวัดเชียงรายส่วนใหญ่มีความถี่ในการใช้บริการผู้สูงอายุ 3 – 4 ครั้งต่อปี คิดเป็นร้อยละ 67 รองลงมา คือ มีความถี่ในการใช้บริการ 0 – 2 ครั้งต่อปีร้อยละ 13 และมีความถี่ในการใช้บริการมากกว่า 10 ครั้งต่อปีร้อยละ 9 โดยมีค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลต่ำกว่า 500 บาทต่อครั้ง คิดเป็นร้อยละ 70 และมีค่าใช้จ่ายในการรักษาอยู่ในช่วงระหว่าง 501 – 1,000 บาทต่อครั้งคิดเป็นร้อยละ 29 ซึ่งรูปแบบการชำระเงินส่วนใหญ่ของกลุ่มตัวอย่างได้ชำระแบบเงินสดคิดเป็นร้อยละ 99 โดยมีรายละเอียดดังภาพที่ 4

ภาพที่ 4 พฤติกรรมการใช้บริการสินค้าบริการผู้สูงอายุ

ที่มา: จากการศึกษ

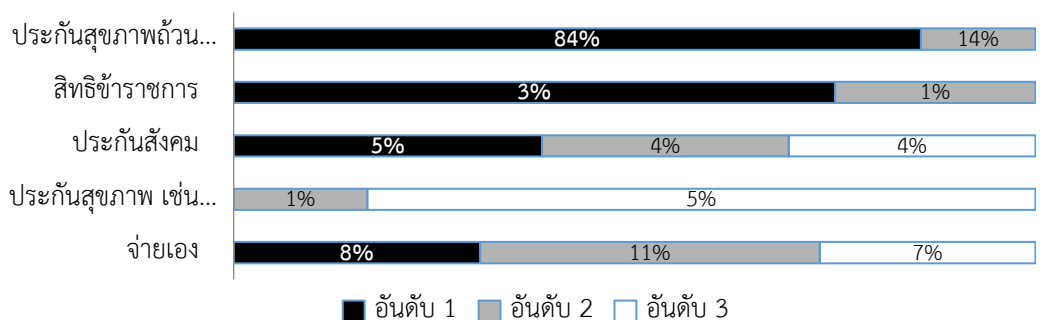
ช่องทางการใช้บริการผู้สูงอายุ ของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ผู้บริโภคบริการผู้สูงอายุในพื้นที่อำเภอชายแดน จังหวัดเชียงรายส่วนใหญ่เลือกใช้บริการเรียงตามลำดับดังนี้ อันดับที่ 1 กลุ่มตัวอย่างเลือกเข้ารักษาพยาบาลที่โรงพยาบาลรัฐคิดเป็นร้อยละ 94 รองลงมา คือ โรงพยาบาลเอกชนคิดเป็นร้อยละ 4 และคลินิกกับสาธารณสุขคิดเป็นร้อยละ 1 ในอัตราเท่ากัน ตามลำดับ ส่วนการเลือกอันดับที่ 2 กลุ่มตัวอย่างเลือกเข้ารักษาพยาบาลที่คลินิกคิดเป็นร้อยละ 28 รองลงมา คือ สาธารณสุขคิดเป็นร้อยละ 21 และโรงพยาบาลเอกชนคิดเป็นร้อยละ 4 ตามลำดับ ขณะที่การเลือกอันดับที่ 3 กลุ่มตัวอย่างเลือกเข้ารักษาพยาบาลที่คลินิกคิดเป็นร้อยละ 14 รองลงมา คือ โรงพยาบาลเอกชนคิดเป็นร้อยละ 1 และโรงพยาบาลรัฐกับสาธารณสุขคิดเป็นร้อยละ 4 ในอัตราเท่ากัน ตามลำดับ (ภาพที่ 5)

ภาพที่ 5 สถานที่ที่เลือกในการเข้ารักษาพยาบาล

ที่มา: จากการศึกษา

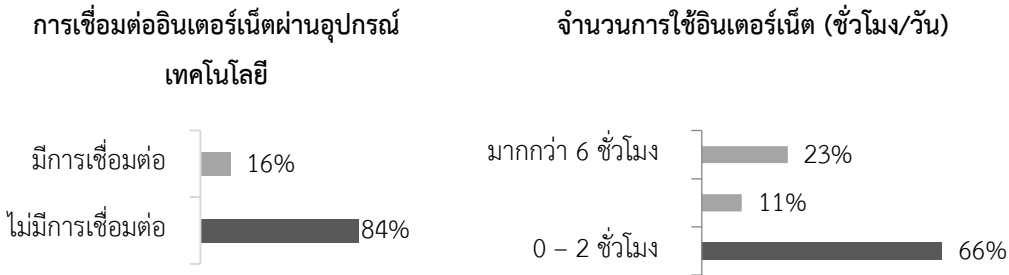
การเลือกสิทธิที่ใช้ในการรักษาสุขภาพ ของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า การเลือกอันดับที่ 1 กลุ่มตัวอย่างเลือกใช้สิทธิประกันสุขภาพถ้วนหน้าคิดเป็นร้อยละ 84 รองลงมา คือ จ่ายเองคิดเป็นร้อยละ 8 และสิทธิประกันสังคมคิดเป็นร้อยละ 5 ตามลำดับ ส่วนการเลือกอันดับที่ 2 กลุ่มตัวอย่างเลือกใช้สิทธิประกันสุขภาพถ้วนหน้า คิดเป็นร้อยละ 14 รองลงมา คือ จ่ายเองคิดเป็นร้อยละ 11 และสิทธิประกันสังคมคิดเป็นร้อยละ 4 ตามลำดับ ขณะที่การเลือกอันดับที่ 3 กลุ่มตัวอย่างเลือกจ่ายเองคิดเป็นร้อยละ 7 รองลงมา คือ ประกันสุขภาพคิดเป็นร้อยละ 5 และสิทธิประกันสังคมคิดเป็นร้อยละ 4 ตามลำดับ (ภาพที่ 6)

ภาพที่ 6 สิทธิที่ใช้ในการรักษาสุขภาพ

ที่มา: จากการศึกษา

พฤติกรรมการใช้เทคโนโลยีและสารสนเทศ ของกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุ พบว่า ผู้สูงอายุในพื้นที่อำเภอชายแดน จังหวัดเชียงรายส่วนใหญ่ไม่มีการเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตผ่านอุปกรณ์เทคโนโลยี เช่น โทรศัพท์มือถือแท็บเล็ต เป็นต้น คิดเป็นร้อยละ 84 ขณะเดียวกันมีการเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตผ่านอุปกรณ์เทคโนโลยีร้อยละ 16 ซึ่งส่วนใหญ่ใช้อินเทอร์เน็ตไม่เกิน 2 ชั่วโมงต่อวันคิดเป็นร้อยละ 66 รองลงมาคือ การใช้อินเทอร์เน็ตมากกว่า 6 ชั่วโมงต่อวันร้อยละ 23 และการใช้อินเทอร์เน็ตจำนวน 2 – 4 ชั่วโมงต่อวันร้อยละ 11 เท่านั้น

ภาพที่ 7 พฤติกรรมการใช้เทคโนโลยีและสารสนเทศ
ที่มา: จากการศึกษา

3. ปัจจัยที่มีผลต่อการบริโภคสินค้าและบริการผู้สูงอายุ

ในส่วนนี้ ได้นำเสนอผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการบริโภคบริการผู้สูงอายุด้วยมาตรวัดประมาณค่า (Rating Scale) แสดงถึงระดับความสำคัญของปัจจัยเบื้องต้น จากนั้นนำตัวแปรที่เกี่ยวข้องทั้งหมดมาทำการวิเคราะห์องค์ประกอบของปัจจัยเชิงสำรวจ (Exploratory Factor Analysis) เพื่อหาปัจจัย/กลุ่มปัจจัยที่เหมาะสมเพื่อวิเคราะห์กลุ่มปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความต้องการใช้บริการธุรกิจเพื่อผู้สูงอายุ มีรายละเอียดตามลำดับดังนี้

1) ผลการประมาณค่าปัจจัยที่มีผลต่อการใช้บริการผู้สูงอายุด้วยวิธี Rating Scale ในการศึกษานี้ได้กำหนดปัจจัยที่มีผลต่อการบริโภคบริการผู้สูงอายุในพื้นที่อำเภอชายแดน จังหวัดเชียงรายจากแนวคิดทางทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มีจำนวนทั้งหมด 78 ปัจจัยย่อย สามารถแบ่งปัจจัยออกเป็น 3 กลุ่มใหญ่ ได้แก่ 1) ปัจจัยสี่กระตุ้นจากส่วนประสมทางการการตลาด ประกอบด้วย ปัจจัยทางด้านผลิตภัณฑ์ ปัจจัยทางด้านราคาและรายได้ ปัจจัยทางด้านช่องทางการให้บริการ และปัจจัยทางด้านส่งเสริมทางการตลาด 2) ปัจจัยสี่กระตุ้นจากสภาพแวดล้อมภายนอก ประกอบด้วย ปัจจัยทางด้านการเมือง ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ ปัจจัยทางด้านสังคม ปัจจัยทางด้านเทคโนโลยี และปัจจัยทางด้านนโยบาย และ 3) ปัจจัยสี่กระตุ้นจากภายในบุคคล ประกอบด้วย ปัจจัยทางด้านวัฒนธรรม ปัจจัยทางด้านสังคม และปัจจัยทางด้านจิตวิทยา จากการสำรวจการตอบแบบสอบถามของกลุ่มตัวอย่างผู้บริโภครบริการผู้สูงอายุในพื้นที่อำเภอชายแดน จังหวัดเชียงราย และนำมาวิเคราะห์ด้วยมาตรวัดประมาณค่า (Rating Scale) และสถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ทำให้ทราบถึงระดับคะแนนของปัจจัยที่มีผลต่อการบริโภคบริการผู้สูงอายุดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ภาพรวมปัจจัยที่มีผลต่อการบริโภคบริการผู้สูงอายุ

ปัจจัย	ค่าเฉลี่ย	S.D.	เกณฑ์การประเมิน
ปัจจัยสิ่งกระตุ้นจากส่วนประสมทางการการตลาด	4.52	0.63	มาก
1. ปัจจัยทางด้านผลิตภัณฑ์	5.48	0.66	มากที่สุด
2. ปัจจัยทางด้านราคาและรายได้	4.91	0.59	มาก
3. ปัจจัยทางด้านช่องทางการให้บริการ	4.27	0.52	ค่อนข้างมาก
4. ปัจจัยทางการส่งเสริมทางการตลาด	3.43	0.76	ค่อนข้างน้อย
ปัจจัยสิ่งกระตุ้นจากส่วนประสมทางการการตลาด	4.52	0.63	มาก
5. ปัจจัยทางด้านผลิตภัณฑ์	5.48	0.66	มากที่สุด
6. ปัจจัยทางด้านราคาและรายได้	4.91	0.59	มาก
7. ปัจจัยทางด้านช่องทางการให้บริการ	4.27	0.52	ค่อนข้างมาก
8. ปัจจัยทางการส่งเสริมทางการตลาด	3.43	0.76	ค่อนข้างน้อย
ปัจจัยสิ่งกระตุ้นจากสภาพแวดล้อมภายนอก	3.83	0.86	ค่อนข้างมาก
1. ปัจจัยทางการเมือง	3.04	1.01	ค่อนข้างน้อย
2. ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ	4.22	0.84	ค่อนข้างมาก
3. ปัจจัยทางด้านสังคม	4.48	0.65	มาก
4. ปัจจัยทางด้านเทคโนโลยี	3.81	1.14	ค่อนข้างมาก
5. ปัจจัยทางด้านนโยบาย	3.60	0.67	ค่อนข้างมาก
ปัจจัยสิ่งกระตุ้นจากภายในบุคคล	4.71	0.63	มาก
1. ปัจจัยทางวัฒนธรรม	4.12	0.79	ค่อนข้างมาก
2. ปัจจัยทางด้านสังคม	4.88	0.63	มาก
3. ปัจจัยทางด้านจิตวิทยา	5.13	0.48	มาก
ค่าคะแนนรวม	4.28	0.19	ค่อนข้างมาก

ที่มา: จากการศึกษา

จากการวิเคราะห์ภาพรวมปัจจัยที่มีผลต่อการบริโภคบริการผู้สูงอายุพบว่า ปัจจัยสิ่งกระตุ้นภายในบุคคลมีผลมากที่สุด เช่นค่านิยมของสังคม และการยอมรับและชื่นชมจากผู้คนรอบข้าง สะท้อนให้เห็นว่าผู้สูงอายุมีความอ่อนไหวต่อค่านิยมและการเป็นที่ยอมรับทางสังคม รองลงมา คือ ปัจจัยสิ่งกระตุ้นภายนอกด้านส่วนประสมทางการตลาด เช่น การให้คำแนะนำผลิตภัณฑ์ คุณภาพ ความหลากหลายในการบริการ ความสามารถของพนักงาน การดูแลเอาใจใส่ประหนึ่งญาติ เป็นต้นและปัจจัยสิ่งกระตุ้นภายนอกด้านสังคม เช่น ความสัมพันธ์กับครอบครัว การดูแลความเอาใจใส่จากคนในครอบครัว ความสัมพันธ์กับญาติพี่น้อง รวมถึงสื่อสาธารณะ การโฆษณาและประชาสัมพันธ์ ตามลำดับ อีกทั้งจะเห็นได้ว่าปัจจัยที่มีผลต่อการบริโภคบริการผู้สูงอายุมีค่าคะแนน

(Rating scale) อยู่ในระดับค่อนข้างมาก ($M = 4.28$, $S.D. = 0.19$) นับว่าประชากรในพื้นที่ชายแดน จังหวัด เชียงรายได้ให้ความสำคัญต่อการบริโภคบริการผู้สูงอายุและคาดว่าในอนาคตจะมีความต้องการเพิ่มขึ้นตาม โครงสร้างประชากรที่ก้าวเข้าสู่สังคมสูงวัยมากขึ้น

2) การวิเคราะห์องค์ประกอบของปัจจัยที่มีผลต่อการใช้บริการผู้สูงอายุ นอกจากการวิเคราะห์ระดับ คะแนนปัจจัยที่มีผลต่อการบริโภคบริการผู้สูงอายุข้างต้นแล้ว การศึกษานี้ยังได้เน้นการจัดกลุ่มของปัจจัยฯ ดังกล่าวตามความสัมพันธ์และความสำคัญต่อการบริโภคบริการผู้สูงอายุ โดยใช้วิธีการวิเคราะห์องค์ประกอบของ ปัจจัยเชิงสำรวจ (Exploratory Factor Analysis) ซึ่งจากการวิเคราะห์องค์ประกอบของปัจจัยของผู้บริโภคใน พื้นที่ชายแดน 3 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเชียงของ อำเภอเชียงแสน และอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย สามารถ แสดงผลการศึกษาได้เป็น 4 ส่วนดังนี้

(1) การตรวจสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา ด้วยวิธีวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์ สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson's Correlation Analysis) พบว่า ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กันในระดับ นัยสำคัญน้อยกว่า 0.10 มีจำนวนทั้งสิ้น 37 ปัจจัย

(2) การตรวจสอบความเหมาะสมของตัวแปรที่นำมาใช้ในการศึกษา พบว่า ตัวแปรหรือปัจจัยที่ นำมาใช้ในการศึกษามีความเหมาะสมกับการวิเคราะห์องค์ประกอบของปัจจัย นั่นคือจากการตรวจสอบความ เหมาะสมของข้อมูลในการวิเคราะห์ปัจจัยด้วยค่า Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) พบว่า มีค่าอยู่ที่ 0.897 อธิบาย ได้ว่าตัวแปรหรือปัจจัยที่นำมาใช้ในการศึกษามีความสัมพันธ์กัน ดังนั้นการวิเคราะห์ปัจจัยจึงมีความเหมาะสม รวมทั้งการตรวจสอบความเป็นอิสระกันของตัวแปรด้วย Barlett's Test พบว่า ค่านัยสำคัญทางสถิติ ($Sig.<0.05$) มีค่าต่ำกว่า 0.001 อธิบายได้ว่าตัวแปรหรือปัจจัยที่นำมาใช้ในการศึกษามีความสัมพันธ์กัน

(3) การวิเคราะห์องค์ประกอบร่วม จากตัวแปรหรือปัจจัยที่ใช้ในการศึกษา จากการสกัด องค์ประกอบด้วยวิธี Principal Component พบว่า องค์ประกอบที่มีผลต่อการตัดสินใจบริโภคบริการผู้สูงอายุ สามารถจำแนกออกได้เป็น 5 องค์ประกอบ โดยพิจารณาจากค่าไอเกน (Eigenvalue) หรือค่าความสามารถในการอธิบายความแปรปรวนของกลุ่มปัจจัยที่มีค่ามากกว่า 1.0 ดังนี้ องค์ประกอบที่ 1 หรือกลุ่มปัจจัยจิตวิทยา ทางด้านแรงจูงใจ ความเชื่อและทัศนคติ มีค่าไอเกนอยู่ที่ร้อยละ 6.924 องค์ประกอบที่ 2 หรือกลุ่มปัจจัยสิ่ง กระตุ้นทางการตลาดด้านผลิตภัณฑ์ ค่าไอเกนอยู่ที่ร้อยละ 6.077 องค์ประกอบที่ 3 หรือกลุ่มปัจจัยจิตวิทยา ทางด้านแรงจูงใจ มีค่าไอเกนอยู่ที่ 5.811 องค์ประกอบที่ 4 หรือกลุ่มปัจจัยสิ่งกระตุ้นทางการตลาดด้านช่อง ทางการให้บริการและการส่งเสริมทางการตลาด มีค่าไอเกนอยู่ที่ 5.595 และองค์ประกอบที่ 5 หรือกลุ่มปัจจัย สิ่งกระตุ้นทางการสิ่งแวดล้อม มีค่าไอเกนอยู่ที่ 4.622 และ

(4) การวิเคราะห์ปัจจัยด้วยการหมุนแกนของปัจจัยด้วยวิธี Varimax เพื่อทำให้ความแปรปรวน ของปัจจัยมีค่ามากที่สุด พบว่า

กลุ่มปัจจัยที่ 1 คือ กลุ่มปัจจัยจิตวิทยาทางด้านแรงจูงใจ ความเชื่อและทัศนคติ สามารถอธิบาย ความแปรปรวนของตัวแปรเดิมจากการหมุนแกนได้ร้อยละ 18.714 จากปัจจัยทั้งหมด 7 ตัวแปร แบ่งออกเป็น ด้านแรงจูงใจ 3 ตัวแปร และด้านความเชื่อและทัศนคติ 4 ตัวแปร จึงอธิบายได้ว่ากลุ่มตัวอย่างผู้บริโภคมีแรงจูงใจ

ของความต้องการบริโภคบริการผู้สูงอายุเพื่อให้มีสุขภาพแข็งแรง ป้องกันโรค และพักผ่อนสุขภาพ รวมถึงเชื่อว่าการบริการดูแลสุขภาพนั้นสามารถทำให้ร่างกายแข็งแรงและหายจากโรคภัยเร็วขึ้น

กลุ่มปัจจัยที่ 2 คือ ปัจจัยสิ่งกระตุ้นทางการตลาดด้านผลิตภัณฑ์ สามารถอธิบายความแปรปรวนของตัวแปรเดิมจากการหมุนแกนได้ร้อยละ 16.424 ทั้งหมด 6 ตัวแปร จึงอธิบายได้ว่าผู้บริโภคคำนึงถึงปัจจัยภายนอกที่เป็นสิ่งกระตุ้นทางการตลาดด้านผลิตภัณฑ์จากความสามารถของแพทย์และบริการที่ดีจากบุคลากรทางการแพทย์มากที่สุด รวมถึงคุณภาพของอุปกรณ์และการบริการหลายรูปแบบเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุ

กลุ่มปัจจัยที่ 3 คือ กลุ่มปัจจัยจิตวิทยาทางด้านแรงจูงใจ สามารถอธิบายความแปรปรวนของตัวแปรเดิมจากการหมุนแกนได้ร้อยละ 15.704 ทั้งหมด 4 ตัวแปร จึงอธิบายได้ว่ากลุ่มตัวอย่างผู้บริโภคมีแรงจูงใจของความต้องการบริโภคบริการผู้สูงอายุเพื่อบำรุงสุขภาพ และการสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่นในสังคมจากการเข้าร่วมพัฒนาตัวเองจากโครงการโรงเรียนผู้สูงอายุ รวมถึงการสร้างวินัยให้กับตัวเองในการรักษาสุขภาพ

กลุ่มปัจจัยที่ 4 คือ ปัจจัยสิ่งกระตุ้นทางการตลาดด้านช่องทางการให้บริการและการส่งเสริมทางการตลาด สามารถอธิบายความแปรปรวนของตัวแปรเดิมจากการหมุนแกนได้ร้อยละ 15.121 ทั้งหมด 8 ตัวแปร ประกอบด้วย ด้านช่องทางการให้บริการ 3 ตัวแปร และการส่งเสริมทางการตลาด 5 ตัวแปร จึงอธิบายได้ว่าปัจจัยการส่งเสริมทางการตลาดที่มีสิทธิพิเศษจากการเข้ารับบริการ และสื่อโฆษณาต่างๆ ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อของผู้บริโภค ผลการวิจัยครั้งนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของฐิติธรี นวาระ และนิตนา ฐานิตนกร (2554) พบว่าสถานบริการดูแลผู้สูงอายุควรให้ส่วนลดแก่ผู้ที่เป็นสมาชิกหรือเนื่องในเทศกาลต่างๆ เช่น วันเกิดของสมาชิก เป็นต้น รวมทั้งมีส่วนลดค่าบริการ นอกจากนี้ผู้บริโภคยังคำนึงถึงการได้รับความอำนวยความสะดวกด้วยการมีที่จอดรถ รับประทานอาหารให้บริการที่หลากหลาย และด้านช่องทางการให้บริการนั้น ด้านบรรยากาศ ความสะอาด ความปลอดภัย และการอำนวยความสะดวกด้านสถานที่ของผู้มาใช้บริการเป็นปัจจัยสำคัญที่ผู้บริโภคคำนึงถึงความต้องการที่จะได้รับจากการบริโภคสินค้าและบริการผู้สูงอายุ รวมถึงผู้สูงอายุจะเน้นในเรื่องการดูแลรักษาความสะอาด และมีการบำรุงรักษาสถานที่อย่างดีบรรยากาศที่เป็นธรรมชาติเงียบสงบ มีความเป็นส่วนตัว ซึ่งผู้ประกอบการควรที่จะบำรุงรักษาสถานที่และสภาพแวดล้อมให้สะอาด โดยมีการปลูกต้นไม้ดอกไม้เพิ่มเติมเพื่อเพิ่มความร่มรื่น ซึ่งจะช่วยให้สภาพแวดล้อมรอบๆ สถานที่นั้นน่าอยู่อาศัยมากขึ้น

กลุ่มปัจจัยที่ 5 คือ ปัจจัยสิ่งกระตุ้นทางการสิ่งแวดล้อม สามารถอธิบายความแปรปรวนของตัวแปรเดิมจากการหมุนแกนได้ร้อยละ 12.492 ทั้งหมด 7 ตัวแปร ประกอบด้วย ด้านสังคม 3 ตัวแปร ด้านนโยบาย 3 ตัวแปร และด้านเศรษฐกิจ 1 ตัวแปร จึงอธิบายได้ว่านโยบายบัตรผู้มีรายได้น้อย นโยบายเบี้ยผู้สูงอายุ และนโยบายกองทุนหมู่บ้านส่งผลต่อการตัดสินใจในการใช้บริการผู้สูงอายุ ซึ่งผลการศึกษาดังกล่าวมีความสอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับปัญหาและความต้องการด้านเศรษฐกิจของผู้สูงอายุของศศิพัฒน์ ยอดเพชร (2552) ที่กล่าวว่าภาพรวมของสถานภาพทางเศรษฐกิจของผู้สูงอายุในปัจจุบันนับได้ว่าเป็นปัญหามาก โดยเฉพาะในกลุ่มของผู้สูงอายุที่มีฐานะยากจน มักจะระบุถึงความไม่เพียงพอของรายได้รวมไปถึงการไม่มีรายได้ เหตุเพราะการจ้างงานมีปริมาณที่ลดลง และมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของพรพรม ไชยชัยภูมิ (2554) ที่พบว่าผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลโนนไทย จังหวัดนครราชสีมา ให้ความสำคัญกับความต้องการด้านเศรษฐกิจสูงเป็นอันดับหนึ่ง โดยเฉพาะการเพิ่มเงินเดือน

เบี้ยยังชีพให้สูงขึ้นมากกว่าการเข้าถึงการรักษาพยาบาลที่สะดวกและรวดเร็ว การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม และการพัฒนาตนเอง รวมถึงมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของอุทุมพร ศตะกูรมะ (2556) ที่พบว่าผู้สูงอายุในเขต อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก ต้องการให้รัฐจัดเบี้ยยังชีพเพิ่มขึ้น แสดงถึงความขาดแคลนในหลายเรื่อง จึงทำให้ ผู้สูงอายุต้องการเงิน คือ เบี้ยยังชีพให้เพิ่มมากขึ้น ซึ่งเป็นตามทฤษฎีความต้องการของมาสโลว์ข้อ 1 คือ ความต้องการทางกายภาพ (Physiological Needs) อันเป็นความต้องการขั้นต่ำสุดของมนุษย์ ได้แก่ ความต้องการอาหาร น้ำ อากาศ อุณหภูมิที่เหมาะสม การบรรเทาความเจ็บปวดต่างๆ เป็นต้น โดยการได้มาซึ่งความต้องการทาง กายภาพนี้ต้องอาศัยเงินเป็นส่วนประกอบสำคัญ ขณะที่ทางด้านเศรษฐกิจนั้นราคาสินค้าและค่าครองชีพที่เพิ่ม สูงขึ้นส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าอาหาร เครื่องดื่ม เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค เป็นต้น ซึ่งข้อจำกัดทางด้าน ราคาและค่าครองชีพอาจส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมผู้บริโภคที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพจากการขาดแคลนปัจจัยทาง การเงินที่ไม่เพียงพอต่อการบริโภคผลิตภัณฑ์ที่ดีต่อสุขภาพผู้สูงอายุ นอกจากนี้จากการศึกษาของญานี แสงสาย (2561) พบว่า ผู้สูงอายุมีความต้องการบริการสวัสดิการสังคมจากภาครัฐหรือจากภาคส่วนอื่นๆ เพื่อต้องการให้ ตนเองมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ขณะเดียวกันความสัมพันธ์กับครอบครัวและญาติพี่น้องเป็นปัจจัยสำคัญและมีบทบาท ในการตอบสนองความต้องการและเกื้อหนุนดูแลผู้สูงอายุมีความสุข (สุกัญญา วชิรเพชรปรานี, 2553)

การอภิปรายผล

แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงทางธุรกิจเข้าสู่กระแสโลก และการปรับตัวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุในพื้นที่ชายแดน จังหวัดเชียงราย ซึ่งถูกประกาศให้เป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษของประเทศไทย ระยะเวลา 2 นั้น ก่อให้เกิดการปรับตัว ของหลายภาคทั้งธุรกิจขนาดใหญ่ รวมถึงผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) วิสาหกิจ การรายย่อย (Micro Enterprises) วิสาหกิจชุมชน (Local Enterprises) และวิสาหกิจขนาดจิ๋ว (Nano Enterprises) ซึ่งปัญหาคือผู้ประกอบการในพื้นที่ชายแดนอยู่ห่างไกลศูนย์กลางความเจริญ จึงทำให้เกิดช่องว่างในการเข้าถึง เทคโนโลยีและการสนับสนุนจากภาครัฐ ดังนั้นผู้ประกอบการชายแดนต้องศึกษาการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวที่อาจ ส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมและปัจจัยต่อการบริโภคธุรกิจเพื่อผู้สูงอายุในพื้นที่ชายแดนจังหวัดเชียงราย จึงเกิด เป็นการศึกษาเชิงประจักษ์ขึ้นนี้ขึ้นมา โดยมีวัตถุประสงค์ย่อย 3 ประการ ได้แก่ 1) ศึกษาลักษณะทั่วไปของผู้สูงอายุ ในพื้นที่ชายแดนจังหวัดเชียงราย (แม่สาย เชียงแสน เชียงของ) 2) ศึกษาพฤติกรรมการใช้บริการธุรกิจเพื่อ ผู้สูงอายุ และ 3) วิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความต้องการบริโภคธุรกิจเพื่อผู้สูงอายุ ผลการศึกษาพบว่า ธุรกิจเพื่อ ผู้สูงอายุ (Aging Business) เป็นธุรกิจบริการดูแลผู้สูงอายุที่เน้นให้การดูแลช่วยเหลือผู้สูงอายุ 11 ประเภท ได้แก่ ธุรกิจระบบติดตามและแจ้งเหตุอัตโนมัติ ธุรกิจสอนวิชาชีพแก่ผู้สูงอายุ (มหาวิทยาลัยผู้สูงอายุ) ธุรกิจสิ่งทอและ เครื่องนุ่งห่มสำหรับผู้สูงอายุ ธุรกิจบ้านพักสำหรับผู้สูงอายุ ธุรกิจผลิตภัณฑ์เครื่องสำอางสำหรับผู้สูงอายุ ธุรกิจ ระบบการเงินสำหรับผู้สูงอายุ ธุรกิจเฟอร์นิเจอร์สำหรับผู้สูงอายุ ธุรกิจฟิตเนสสำหรับผู้สูงอายุ ธุรกิจนำเที่ยว สำหรับผู้สูงอายุ ธุรกิจเครื่องดื่มสำหรับผู้สูงอายุ และธุรกิจอาหารสำหรับผู้สูงอายุ โดยลักษณะทั่วไปของผู้สูงอายุ ในพื้นที่ชายแดนเชียงรายส่วนใหญ่อาศัยอยู่กับครอบครัว มีรายได้เฉลี่ยต่ำกว่า 5,000 บาทต่อเดือน รายจ่าย เฉลี่ยต่อเดือนค่อนข้างไม่สูง โดยพึ่งพาค่าใช้จ่ายด้วยตนเองและจากบุตรหลาน ส่วนใหญ่อาศัยในครอบครัวเดี่ยว

และอยู่กับคู่สมรส มีภาวะสุขภาพดี ไม่มีโรคประจำตัว มีสิทธิในการรักษาพยาบาลขั้นพื้นฐานตามสิทธิประกันสุขภาพถ้วนหน้าและส่วนหนึ่งสิทธิประกันสุขภาพต่างๆแต่ยังไม่มากนัก ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อหัวไม่สูง งานอดิเรกมักอยู่กับบ้าน เลี้ยงลูกหลานและชอบพูดคุย อายุไขเฉลี่ยประมาณ 74 ปี ซึ่งปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความต้องการบริโภค ประกอบด้วยปัจจัย 3 ด้าน ได้แก่ ปัจจัยสี่กระตุ้นจากส่วนประสมทางการการตลาด (ปัจจัยทางด้านผลิตภัณฑ์ ราคาและรายได้ ช่องทางการให้บริการ ส่งเสริมทางการตลาด) ปัจจัยสี่กระตุ้นจากสภาพแวดล้อมภายนอก (ปัจจัยทางการเมือง ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ ปัจจัยทางด้านสังคม ปัจจัยทางด้านเทคโนโลยี ปัจจัยทางด้านนโยบาย) และปัจจัยสี่กระตุ้นจากภายในบุคคล (ปัจจัยทางวัฒนธรรม ปัจจัยทางด้านสังคม ปัจจัยทางด้านจิตวิทยา) ถึงอย่างไรก็ตาม เมื่อทำการวิเคราะห์ปัจจัยด้วยวิธีวิเคราะห์ปัจจัยร่วม (PCA) พบว่ามีกลุ่มปัจจัย 5 กลุ่มที่ส่งผลกระทบต่อความต้องการ ได้แก่ 1) กลุ่มปัจจัยจิตวิทยาทางด้านแรงจูงใจ ความเชื่อและทัศนคติ 2) ปัจจัยสี่กระตุ้นทางการตลาดด้านผลิตภัณฑ์ 3) กลุ่มปัจจัยด้านจิตวิทยา 4) ปัจจัยสี่กระตุ้นทางการตลาดด้านช่องทางการให้บริการและการส่งเสริมทางการตลาด และ 5) สี่กระตุ้นทางการสิ่งแวดล้อม ซึ่งผลการศึกษาดังกล่าวมีความสอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับปัญหาและความต้องการด้านเศรษฐกิจของผู้สูงอายุของศศิพัฒน์ ยอดเพชร (2552) ที่กล่าวว่าภาพรวมของสถานภาพทางเศรษฐกิจของผู้สูงอายุในปัจจุบันนับได้ว่าเป็นปัญหาหนัก โดยเฉพาะในกลุ่มของผู้สูงอายุที่มีฐานะยากจน มักจะระบุดังความไม่เพียงพอของรายได้รวมไปถึงการไม่มีรายได้ เหตุเพราะการจ้างงานมีปริมาณที่ลดลง และมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของพรพรม ไชยชัยภูมิ (2554) ที่พบว่าผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลโนนไทย จังหวัดนครราชสีมา ให้ความสำคัญกับความต้องการด้านเศรษฐกิจสูงเป็นอันดับหนึ่ง โดยเฉพาะการเพิ่มวงเงินเบี้ยยังชีพให้สูงขึ้นมากกว่าการเข้าถึงการรักษาพยาบาลที่สะดวกและรวดเร็ว การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม และการพัฒนาตนเอง รวมถึงมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของอุทุมพร ศตะกฤษ (2556) ที่พบว่าผู้สูงอายุในเขตอำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก ต้องการให้รัฐจัดเบี้ยยังชีพเพิ่มขึ้น แสดงถึงความขาดแคลนในหลายเรื่อง จึงทำให้ผู้สูงอายุต้องการเงิน คือ เบี้ยยังชีพให้เพิ่มมากขึ้น ซึ่งเป็นตามทฤษฎีความต้องการของมาสโลว์ข้อ 1 คือ ความต้องการทางกายภาพ (Physiological Needs) อันเป็นความต้องการขั้นต่ำสุดของมนุษย์ ได้แก่ ความต้องการอาหาร น้ำ อากาศ อุณหภูมิที่เหมาะสม การบรรเทาความเจ็บปวดต่างๆ เป็นต้น โดยการได้มาซึ่งความต้องการทางกายภาพนี้ต้องอาศัยเงินเป็นส่วนประกอบสำคัญ ขณะที่ทางด้านเศรษฐกิจนั้นราคาสินค้าและค่าครองชีพที่เพิ่มสูงขึ้นส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าอาหาร เครื่องดื่ม เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค เป็นต้น ซึ่งข้อจำกัดทางด้านราคาและค่าครองชีพอาจส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมการบริโภคที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพจากการขาดแคลนปัจจัยทางการเงินที่ไม่เพียงพอต่อการบริโภคผลิตภัณฑ์ที่ดีต่อสุขภาพผู้สูงอายุ นอกจากนี้จากการศึกษาของญาณิ แสงสาย (2561) พบว่า ผู้สูงอายุมีความต้องการบริการสวัสดิการสังคมจากภาครัฐหรือจากภาคส่วนอื่นๆ เพื่อต้องการให้ตนเองมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ขณะเดียวกันความสัมพันธ์กับครอบครัวและญาติพี่น้องเป็นปัจจัยสำคัญและมีบทบาทในการตอบสนองความต้องการและเกื้อหนุนดูแลผู้สูงอายุมีความสุข (สุกัญญา วชิรเพชรปราณี, 2553)

ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาเชิงประจักษ์สามารถนำมาจัดทำเป็นข้อเสนอแนะสำหรับผู้ประกอบการในพื้นที่ที่ดำเนินธุรกิจบริการเพื่อผู้สูงอายุ 11 ประเภท และผู้ประกอบการที่สนใจลงทุนกลุ่มธุรกิจเพื่อผู้สูงอายุ จากการบูรณาการความร่วมมือ 4 กระทรวง คือ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงศึกษาธิการ และกระทรวงสาธารณสุข แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560-2564) และแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ.2545-2564) แก่ไขครั้งที่ 1 พ.ศ.2552 คณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ได้กำหนด 5 ยุทธศาสตร์ โดยมีเป้าหมายในการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ โดยกำหนดเป้าหมายตามสัดส่วนหมู่บ้านที่มีการจัดตั้งและพัฒนาโครงการบริการสุขภาพเพื่อผู้สูงอายุต่อจำนวนหมู่บ้านทั้งหมด 9 รูปแบบ ประกอบด้วย 1) ศูนย์เอนกประสงค์สำหรับผู้สูงอายุ 2) ศูนย์ดูแลสุขภาพเวลากลางวัน 3) บริการเยี่ยมผู้สูงอายุที่บ้าน 4) บริการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุที่บ้าน 5) หน่วยบริการเคลื่อนที่สำหรับผู้สูงอายุที่บ้าน 6) ส่งเสริมการจัดการเคลื่อนที่สำหรับผู้สูงอายุ 7) มีอาสาสมัครดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ 8) มีการส่งผู้ดูแลหรืออาสาสมัครไปรับการอบรมเรื่องการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ และ 9) มีหน่วยงาน/บุคคลภายนอกเข้ามาให้การอบรมแก่ผู้ดูแล/อาสาสมัครเรื่องการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ ซึ่งได้สรุปรูปแบบการดำเนินงานในพื้นที่ชายแดน จังหวัดเชียงราย ได้แก่ระดับการดูแลออกเป็นผู้สูงอายุ ครอบครัว เพื่อนบ้าน ชุมชนและสถาบันทางสังคม โดยมีการดำเนินงานแบ่งได้เป็น 3 ประเภท คือ 1) ระบบสาธารณสุข ที่มีการดูแลแบบพึ่งพิงระยะยาว (Long-Term Care) 2) โรงเรียนผู้สูงอายุ 3) โรงพยาบาลของรัฐบาลและเอกชน โดยผู้ประกอบการควรคำนึงถึงการเขียนโมเดลธุรกิจ (Business Canvas) ที่มุ่งเน้นตอบสนองต่อปัจจัยด้านสังคมเป็นกรณีพิเศษ โดยหลักการออกแบบควรคำนึงถึงปัจจัยด้านการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่นของอำเภอในพื้นที่ชายแดน จังหวัดเชียงราย การเปลี่ยนแปลงและผลกระทบทางจิตใจ และการเปลี่ยนแปลงด้านกายภาพ และควรเพิ่มกลยุทธ์และวิธีเพื่อให้การดำเนินธุรกิจประสบความสำเร็จ ได้แก่ 1) การได้รับความเชื่อถือและไว้วางใจจากชุมชนและเครือข่ายชุมชน 2) ความรวดเร็วในการให้บริการ และ 3) ค่าใช้จ่าย ราคาและการชำระเงิน ลักษณะธุรกิจที่เหมาะสมสำหรับพื้นที่ชายแดน จังหวัดเชียงราย อาจจะเป็นในลักษณะ ระบบสาธารณสุขที่มีการดูแลแบบพึ่งพิงระยะยาว (Long-Term care) โรงเรียนผู้สูงอายุ หรือรูปแบบวิสาหกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) ที่เน้นการเอื้อประโยชน์ต่อสังคมเป็นหลัก เนื่องจากกลุ่มลูกค้าเป้าหมายเป็นกลุ่มสูงอายุ มีรายได้ต่อหัวค่อนข้างต่ำ อีกทั้งยังให้ความสำคัญกับปัจจัยกระตุ้นภายนอกด้านสังคม

สำหรับภาครัฐบาล ควรเร่งทำการส่งเสริมธุรกิจในพื้นที่ให้มีการปรับตัวต่อการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ และควรเตรียมความพร้อมด้านโครงสร้างพื้นฐานการดำเนินธุรกิจเพื่อผู้สูงอายุรูปแบบต่างๆ โดยสามารถนำรูปแบบการพัฒนาโมเดลดอกเบี้ย อัจฉิงจากโมเดลการพัฒนาของประเทศอังกฤษ (Foresight Programme) จากการศึกษาของ Dunnell (2000) ที่มุ่งเน้น ยกกระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ด้านความสุข การเรียนรู้ และการทำงาน (3L) พัฒนาระบบการเงินและธุรกิจสำหรับตลาดผู้สูงอายุ (F&B) เสริมสร้างระบบดูแลสุขภาพและสังคมเพื่อผู้สูงอายุให้ดีขึ้น (HC) ส่งเสริมการออกแบบและปรับเปลี่ยนเมืองให้รองรับสังคมผู้สูงอายุ (DFL) และส่งเสริมการพัฒนานวัตกรรมและเทคโนโลยีสำหรับผู้สูงอายุ (TECH) นำไปปรับใช้พัฒนาพื้นที่ชายแดนจังหวัดเชียงรายอย่างเหมาะสมได้

เอกสารอ้างอิง

- ญาณิ์ แสงกาย. (2561). ความต้องการบริการสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลในจังหวัดอุบลราชธานี. *วารสารมหาวิทยาลัยนครพนม. ฉบับพิเศษการประชุมพยาบาลครั้งที่ 25*, 78-86.
- ฐิตารีย์ นະวาระ และ นิตนา ฐานิตธนกร. (2554). การศึกษาปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการดูแลผู้สูงอายุในเขตกรุงเทพมหานคร (รายงานวิจัย). กรุงเทพฯ: คณะบริหารธุรกิจและการบัญชี มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.
- พรพรม ไชยชัยภูมิ. (2554). ความต้องการสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุของเทศบาลตำบลโนนไทย อำเภอโนนไทย จังหวัดนครราชสีมา. *วารสารมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, 28(1), 85-100.
- ศศิพัฒน์ ยอดเพชร. (2552). *บูรณาการระบบการดูแลระยะยาวสำหรับผู้สูงอายุไทย*. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ และมูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย. สืบค้นเมื่อ 30 กันยายน 2561, จาก <https://thaitgri.org/?p=37490>
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2560). *สถิติจำนวนประชากรอำเภอชายแดน จังหวัดเชียงราย ระหว่างปีพ.ศ. 2549-2559* สืบค้นเมื่อ 30 กันยายน 2561, จาก <http://www.nso.go.th/sites/2014/Pages/home.aspx/>
- สุกัญญา วชิรเพชรปราณี. (2553). บทบาทผู้สูงอายุที่อยู่กับครอบครัวอย่างมีความสุขในชุมชนกิ่งเมือง จังหวัดนครราชสีมา. *วารสารวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี นครราชสีมา*, 16(1), 50-59.
- อุทุมพร ศตะกูรมะ. (2556). ความต้องการสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุ ตำบลบ่อโพธิ์ อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม*, 7(1), 129-138
- Dunnell K. (2000). *Policy Responses to Population Ageing and Population Decline in the United Kingdom*. Office for National Statistics. Retrieved July 17, 2018, from http://www.statistics.gov.uk/articles/population_trends/polresponses_pt103.pdf
- Zeev Efrat. (2017). *World's Top Global Mega Trends to 2020 and Implications to Business, Society and Cultures*. Frost and Sullivan. Israel Operations. Retrieved July 17, 2018, from <https://store.frost.com/world-s-top-global-mega-trends-to-2020-and-implications-to-business-society-and-cultures-19880.html>

กิตติกรรมประกาศ

บทความชิ้นนี้เป็นส่วนหนึ่งของ งานวิจัยแนวทางการพัฒนาอุตสาหกรรมเมกะเทรนด์ในยุคเศรษฐกิจดิจิทัลในพื้นที่ชายแดน จังหวัดเชียงราย (The Guidance Principle for Mega-Trend Industry Enhancement in the Era of Digital Economy: Case of Border Area in Chiang Rai Province)

โดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณัฐพรพรรณ อุตมา และคณะ สำนักวิชาการจัดการ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง มิถุนายน พ.ศ. 2561 สนับสนุนโดย สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)